

РІВЕНЬ ОПОДАТКУВАННЯ, ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ: ДІАЛЕКТИКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Анотація. У статті наведено визначення рівня оподаткування, економічного розвитку та якості життя, проаналізовано взаємозв'язок між даними поняттями на прикладі України, Польщі та Німеччини.

Ключові слова: рівень оподаткування, економічний розвиток, якість життя, податкове навантаження

УРОВЕНЬ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ, ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ И КАЧЕСТВО ЖИЗНИ: ДИАЛЕКТИКА ВЗАИМОСВЯЗИ

TAXATION LEVEL, ECONOMIC GROWTH AND THE QUALITY OF LIFE: DIALECTICAL RELATIONSHIP

Аннотация. В статье приводится анализ определений уровня налогообложения, экономического развития и качества жизни, проанализировано взаимосвязи между данными понятиями на примере Украины, Польши и Германии.

Ключевые слова: уровень налогообложения, экономическое развитие, качество жизни, налоговое давление

Abstract. The article presents definitions of terms taxation level, economic growth, quality of life, analysis of the interdependence among these terms on the example of Ukraine, Poland and Germany.

Key words: taxation level, economic growth, quality of life, tax burden

Вступ. Показник рівня оподаткування є одним з основних критеріїв ефективності системи оподаткування країни. Надмірне податкове навантаження уповільнює зростання валового внутрішнього продукту, сприятиме зниженню економічної активності, відтоку капіталу за кордон, уповільненню зростання валового внутрішнього продукту, можливе зниження рівня якості життя. За недостатнього рівня податкового навантаження державний бюджет недоотримає кошти, уряд не зможе виконувати свої функції та, відповідно, забезпечувати зростання показників економічного розвитку та якості життя населення.

Аналіз публікацій. Питання рівня оподаткування та його впливу на соціально-економічне становище в країні досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці Ю. Іванов, В. Мельник, В. Опарін, В. Федосова, В. Самойловська, І. Майбуrow, А. Крисоватий та інші. Проблеми соціального захисту населення, рівня та якості життя окреслені у наукових працях О. Мельниченко, Н. Федірко, В. Литвинова, В. Скуратівського, М. Федорової, М. Татаревської, О. Кухаревої, М. Папієва, В. Куценко, О. Крентовської, П. Мазурок, Н. Сітнікової та інших.

Метою статті є визначення понять «рівень оподаткування», «економічний розвиток» та «якість життя», їх показників, що характеризують сучасний соціально-економічний стан України, порівняно з Польщею та Німеччиною, а також визначення взаємозалежностей між досліджуваними показниками, оскільки питання взаємозв'язків між рівнем оподаткування, економічним розвитком і рівнем життя є досить дискусійними і недостатньо дослідженими.

Результати. В економічній науковій літературі немає єдиного тлумачення понять «рівень оподаткування», «податкове навантаження», «податковий тиск», «податковий тягар». Вони є досить взаємодоповнюючими, а суть цих понять можна пояснити як: «ступінь, рівень економічних обмежень, що накладаються на платників податків, які обумовлені відрахуванням коштів на сплату податків, відволіканням їх від інших можливих напрямів використання» [1].

Економічний зміст рівня оподаткування можна було б визначити як частку підприємницького доходу, яка вилучається державою у суб'єкта підприємництва через систему податків та зборів до бюджетів різного рівня. [2]

Окремим питанням постає оптимізація податкового навантаження, адже завдання податкового планування на макро- і мікрорівні різні. Так наприклад, держава прагне запланувати якомога більше податкових доходів для бюджету і позабюджетних фондів, а підприємство — знайти методи зниження податкових зобов'язань [2].

Крім того, податкове навантаження можна розглядати з двох точок зору: 1) податкове навантаження як кількісна характеристика (як відносний показник, що характеризує частку податків і зборів, які платник податків зобов'язаний сплатити у бюджет); 2) податкове навантаження як якісна характеристика (вплив оподаткування в цілому на економіку, а також на її галузі й окремі економічні суб'єкти) [3].

Щодо оцінювання, виділяють кілька підходів рівня оподаткування: як відношення суми податкових надходжень у бюджет до величини сукупних доходів приватного сектора; як різниця між загальною сумою податкових надходжень і видатками й трансфертами з бюджету на утримання приватного сектора економіки; як частка податкових бюджетних надходжень у ВВП [2].

Оскільки необхідно з'ясувати взаємозв'язки між фіскальною політикою держави та рівнем соціального розвитку, розглянемо податкове навантаження щодо доходів за третім підходом. Крім того, розглядаючи даний показник варто мати на увазі, що він не може відтворити всю дійсну ситуацію, оскільки не враховує таких факторів, як, наприклад, оподаткування і навантаження на окремі сфери економіки та групи платників податків, проте надасть змогу виявити загальні тенденції.

Розглянемо окремо ставки податків за окремими видами податків, що можна вважати найважливішими з точки зору наповнення бюджету. Зокрема, ставка податку на прибуток підприємств в Україні протягом 2010—2013 рр. знижувалась з 25 до 18 %; середнє значення ставки для Німеччини за аналогічний період — 29,5 %; для Польщі протягом цих років — 19 %. Ставка податку на доходи фізичних осіб найбільшою є для Німеччини (45 %), Польщі (32 %), для України — складає лише 17 %. Найвища ставка серед аналізованих країн по непрямим податкам застосовується у Польщі — 23 %, порівняно з Україною — 20 % і Німеччиною — 19 %.

Можемо спостерігати, що найбільший абсолютний розмір ставки за податками характерний для Німеччини, для України ці показники є дещо нижчими. У той же час, загальна частка податків щодо отриманих доходів для України є найбільшою, зокрема у 2013 р. становить 54,4 %, порівняно з 49,1 % у Німеччині та 38,5 % у Польщі [4].

Таблиця 1

ЕФЕКТИВНА СТАВКА ПОДАТКІВ (У % ДО КОМЕРЦІЙНИХ ДОХОДІВ)

	2010	2011	2012	2013
Україна	55,5	57,1	55,4	54,4
Німеччина	47	45,6	45,9	49,1
Польща	40,1	39,5	39,8	38,5

Складено на основі даних [8]

Таким чином, частка податків у загальній сумі доходів для України є найбільшою серед розглянутих країн протягом 2010—2014 рр., при чому для всіх країн спостерігається певна тенденція до зниження податкового навантаження.

Економічне зростання є однією з головних макроекономічних цілей будь-якої країни, досягнення якої зумовлене необхідністю випереджаючого зростання національного доходу в порівнянні із зростанням чисельності населення для підвищення рівня життя в країні [5].

При аналізі економічного зростання найчастіше застосовуються три групи базових індикаторів економічного зростання: зміна абсолютних кількісних показників, зміна відносних кількісних показників, зміна якісних показників. До першої групи більшість авторів відносять: річні темпи зростання ВВП, річні темпи зростання національного доходу, річні темпи зростання чистого національного продукту, національне багатство, величина золотовалютних резервів. До другої групи: ВВП на душу населення, наявний дохід на душу населення, споживання на душу населення та ін. Третю групу складають якісні показники, такі як галузева структура економіки, рівень розвитку інфраструктури, освітній рівень людей, рівень здоров'я населення, ступені соціальної та політичної стабільності, екологічний стан, розвиток різного роду інститутів, інакше кажучи, фактори економічного добробуту.

На мою думку, третю групу показників варто розглядати в контексті поняття «якість життя». Оскільки економічне зростання поняття пов'язане з кількісною зміною обсягів виробництва і споживання ВВП, для аналізу економічного розвитку оберемо такі показники: валовий національний продукт на душу населення, валовий національний дохід на душу населення, рівень споживання домогосподарств і темпи зростання ВВП.

ДИНАМІКА ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

ВВП на душу населення, дол. США				
	2010	2011	2012	2013
Україна	1887,52	1974,62	2084,78	2094,12
Німеччина	34680,21	36127,05	37321,82	38219,83
Польща	9669,55	10035,85	10387,38	10584,8
ВНД на душу населення, дол. США				
	2010	2011	2012	2013
Україна	2990	3140	3640	3960
Німеччина	43400	44670	45170	46100
Польща	12390	12310	12660	12960
Рівень споживання домогосподарств, % ВВП				
	2010	2011	2012	2013
Україна	62,924	67,284	68,861	73,443
Німеччина	57,519	57,41	57,526	57,462
Польща	61,261	61,113	61,416	60,797
Темп приросту ВВП, %				
	2010	2011	2012	2013
Україна	4	5,2	0,2	1,876
Німеччина	4,012	3,333	0,689	0,432
Польща	3,875	4,453	1,905	1,574

Складено на основі даних [8; 9]

Можемо спостерігати, що в середньому темпи зростання ВВП і ВНД на душу населення за аналізовані роки є найвищими для України. ВВП у середньому зростає на 3,2 в.п., а ВНД — на 9,9 в.п.; для Німеччини — 2,5 в.п. і 2 в.п., а Польщі — 2,6 в.п. та 1,5 в.п. аналогічно.

Таблиця 3

КОЕФІЦІЄНТИ КОРЕЛЯЦІЇ МІЖ АНАЛІЗОВАНИМИ ПОКАЗНИКАМИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОЮ СТАВКОЮ ПОДАТКІВ

	Україна	Німеччина	Польща
Ефективна ставка податків	1,00	1,00	1,00
ВВП на душу населення	-0,68	0,59	-0,84
ВНД на душу населення	-0,71	0,47	-0,77
Рівень споживання д/г	-0,50	0,04	-0,44
Темп приросту ВВП	0,69	-0,42	-0,85

Складено на основі даних [8; 9]

Можемо зробити висновок, що існує певна залежність між даними показниками, зокрема для України та Польщі розмір ВНД на душу населення обернено залежить від податкового навантаження (для Німеччини такий зв'язок не спостерігається), крім того, для Польщі характерний сильніший взаємозв'язок між ВВП на душу населення, та відповідно темпом приросту ВВП, і ставкою податків.

Варто зазначити, що найбільша залежність для України існує між рівнем оподаткування та ВНД на душу населення, найвищий рівень оподаткування серед розглянутих країн за аналізований період і в той же час найменші темпи зростання ВНД на душу населення.

Таким чином, для Польщі спостерігається найбільша залежність між податковим навантаженням та рівнем економічного розвитку, слабкіша залежність характерна для України, а в Німеччині такої залежності майже не спостерігається. Це можна пояснити впливом розвиненості економіки та ефективного використання податків, а також можливим ефектом досягнення певного абсолютного значення показників економічного розвитку, за досягнення якого, вплив рівня оподаткування має менший вплив, адже наприклад, в абсолютних вимірах ВВП на душу населення Німеччини в 11,6 разу більше ніж аналогічний для України. Відповідно, коливання рівня оподаткування матимуть більший вплив на економічний розвиток України.

На відміну від ВВП на душу населення чи життєвих стандартів, які можна подати у грошовому вимірі, важче дати оцінку якості життя громадян держави чи певної категорії населення. Саме тому Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) визначає нову коасифікацію статистичних показників, за якими можна дослідити якість життя більш глибоко та досконало. Виділяють такі аспекти та відповідні показники:

- матеріальні умови життя — чистий національний дохід, дохід домогосподарств, рівень споживання домогосподарств на одну особу тощо;
- продуктивна або головна діяльність — кількість робочих годин, співвідношення робочого та неробочого часу, безпека роботи тощо;
- здоров'я — очікувана тривалість життя, рівень дитячої смертності, число здорових років життя, суб'єктивна оцінка власного здоров'я тощо;
- освіта — рівень освіченості населення, число осіб, що не отримують шкільну освіту тощо;
- дозвілля та соціальні зв'язки — час, проведений на спортивних чи культурних заходах, частота соціальних контактів тощо;
- економічна та фізична безпека — показники економічної безпеки, число вбивств по країні тощо;
- управління та основні права громадян — участь в політичному житті, кількість торговельних угод, рівень задоволення населення владою тощо;
- довкілля — рівень забрудненості води, кількість забрудників у повітрі тощо;
- загальна оцінка життя — задоволеність життям, емоційні стани, психологічне здоров'я та наявність життєвої мети.

Для аналізу впливу рівня оподаткування на рівень життя оберемо кілька показників, що відображені у табл. 4.

Таблиця 4

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ РІВНЯ ЖИТТЯ

Витрати на здоров'я на особу, дол. США				
	2010	2011	2012	2013
Україна	231,29	261,81	292,84	
Німеччина	4667,72	4995,90	4683,18	
Польща	859,91	915,37	854,06	
Рівень смертності до 5 р. (на 1000 новонародж.)				
	2010	2011	2012	2013
Україна	11,8	11,2	10,6	10
Німеччина	4,2	4,1	4	3,9
Польща	5,8	5,5	5,3	5,2
Рівень безробіття, % загальної робочої сили				
	2010	2011	2012	2013
Україна	8,1	7,9	7,5	7,9
Німеччина	7,1	5,9	5,4	5,3
Польща	9,6	9,6	10,1	10,4

Складено на основі даних [8; 9]

Для України рівень життя за даними показниками є найнижчим, дещо кращі показники характерні для Польщі, найвищі показники — для Німеччини. При чому, витрати на здоров'я на особу в Україні в середньому у 20 разів менші за аналогічні в Німеччині, рівень смертності до 5 р. — у 2,8 разу вищий, рівень безробіття — у 1,3 разу вищий.

Таблиця 5

КОЕФІЦІЄНТИ КОРЕЛЯЦІЇ МІЖ АНАЛІЗОВАНИМИ ПОКАЗНИКАМИ РІВНЯ ЖИТТЯ ТА ЕФЕКТИВНОЮ СТАВКОЮ ПОДАТКІВ

	Україна	Німеччина	Польща
Ефективна ставка податків	1,00	1,00	1,00
Витрати на здоров'я на ос. „дол. США	-0,06	-0,70	-0,82
Рівень смертності до 5 р.	0,58	-0,54	0,75
Рівень безробіття	0,07	-0,18	-0,75

Складено на основі даних [8; 9]

Залежність між рівнем оподаткування та рівнем життя за виділеними показниками можемо спостерігати для Польщі та дещо менша кореляція характерна для Німеччини: витрати на здоров'я обернено залежні від рівня оподаткування (тобто чим вищі ставки оподаткування, тим менші витрати), існує й певна обернена залежність щодо рівня безробіття та пряма залежність щодо рівня смертності до 5 р. В Україні не існує сильних залежностей між показниками якості життя та рівнем оподаткування. Це можна пояснити низькими стандартами життя та низьким рівнем соціального захисту в Україні, за якого необхідні значні покращення показників якості життя для створення зв'язку із рівнем оподаткування.

Таким чином, можна припустити, що для країн із низькою якістю життя характерна відсутність взаємозалежності між рівнем оподаткування та показниками якості життя.

Висновки. Можна стверджувати, що для розвинутих країн, незначні зміни у рівні оподаткування матимуть помірний вплив на економічний розвиток, проте для країн, що розвиваються, зменшення рівня оподаткування збільшить темпи економічного зростання (через наявну обернену залежність); в той час, як зміни у рівні оподаткування матимуть більший вплив на якість життя у розвинених країнах, порівняно із тими, що розвиваються.

На думку аналітика MPPConsulting П.Мельника, потрібно знизити ставки податків. «Наприклад, можна поставити податок на прибуток у межах 9 %, а податок на додану вартість взагалі зменшити до 10 %... Більш того, якби в Україні були створені демократичні умови оподаткування, як в Сінгапурі, це б призвело до того, що до нас, нарешті, пішов би іноземний інвестор. І наша економіка отримала б новий поштовх, який допоміг би вивести нашу країну з кризи» [6]. Враховуючи проаналізовану кореляцію, можна стверджувати, що за даних умов зменшення податків навряд чи це мало би значний вплив на якість життя, проте призвело би до покращення економічного зростання, яке в перспективі може вплинути й на підвищення якості життя.

Список використаних джерел:

1. *Веценура Н. В.* До питання оптимізації податкового навантаження [Електронний ресурс] Режим доступу — <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/59111/03-Vetsepura.pdf>
2. *Коновалова О. В.* Аналіз податкового навантаження та його вплив на стан економіки [Електронний ресурс] Режим доступу — [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecnof_2013_10\(1\)_34.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecnof_2013_10(1)_34.pdf)
3. *Цимбалюк І. О.* Особливості визначення податкового навантаження на рівні держави та регіону // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. — 2014. — № 3(2). — С. 101—106. — [Електронний ресурс] Режим доступу- [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vchnu_ekon_2014_3\(2\)_23.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vchnu_ekon_2014_3(2)_23.pdf)
4. KPMG [Електронний ресурс] Режим доступу — <http://www.kpmg.com/Global/en/services/Tax/tax-tools-and-resources/Pages/tax-rates-online.aspx>
5. *Небава М.І.* Теорія макроекономіки [Електронний ресурс] Режим доступу — http://posibnyky.vntu.edu.ua/makro_ek/12.htm
6. *Сьогодні.ua* [Електронний ресурс] Режим доступу — <http://ukr.segodnya.ua/economics/enews/esli-v-ukraine-snizyat-nalogovuyu-nagruzku-v-stranu-pridut-investicii-ekspert-569952.html>
7. Eurostat. Qualityoflifeindicators[Електронний ресурс] Режим доступу — http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Quality_of_life_indicators_-_measuring_quality_of_life#Material_living_conditions
8. База даних Всесвітнього банку[Електронний ресурс] Режим доступу — <http://databank.worldbank.org/data>
9. Tradeconomics [Електронний ресурс] Режим доступу — <http://www.tradingeconomics.com>

09.03.2015